

REPREZENTACIJE ŽENSKOSTI V TISKU SLOVENSKE POLITIČNE EMIGRACIJE V ARGENTINI¹

JERNEJ MLEKUŽ

Besedilo odstira, kaj in kako se je pisalo o ženskah v Svobodni Sloveniji, osrednjem tiskanem mediju slovenske politične emigracije v Argentini, v obdobju 1948–1990. Časopis je gradil zelo homogeno, stereotipno podobo ženske: ženske kot matere, vzgojiteljice otrok, kot žene, opore možu, kot gospodinje, kraljice doma. V številnih prispevkih o ženskah je opazno tudi razlikovanje med odnosom obravnavane skupnosti do žensk in odnosom do žensk v nesojeni domovini, strah pred materializmom, liberalizmom itn. To pa kaže, da ženske nikakor niso bile izključene iz ideološkega boja slovenske politične emigracije z zasovražnim režimom v domovini.

Ključne besede: ženske študije, analiza medijev, slovenska politična emigracija, Slovenci v Argentini

The text reveals what and how it was written about women in Svobodna Slovenija, the central printed media of Slovenian political emigration in Argentina in the period 1948–1990. The newspaper has built a homogeneous, stereotypic image of the woman: the woman as mother, educator of children, wife, support of the husband, housewife, the queen of home. In several contributions on women, a differentiation between the attitudes towards women is present in the dealt community and in the undestined homeland, fear of materialism, liberalism etc. All mentioned indicates that women were not at all excluded from the ideological struggle of the Slovenian political emigration with the disliked regime in the homeland.

Keywords: women studies, media studies, Slovenian political emigration, Slovenians in Argentina

UVOD

V besedilu skušam odgovoriti na naslednja vprašanja: kakšen model ženskosti je postavljal slovenska politična emigracija v Argentini (SPE), kako je artikulirala to tematiko in kakšen »material« za konstrukcijo identitete spolov je (pri tem) ponujala. Spol je namreč vedno podvržen boju za definicije. Poudarjanje spola v stalnih pogajanjih o definicijah, kot pravi van Zoonen [1994: 39], pa seveda ne pomeni, da so v teh pogajanjih udeleženi enakovredni nasprotniki, saj imajo različni družbeni akterji in skupine različno moč (samo)definiranja.

Pri iskanju odgovorov na zastavljena vprašanja, sem se omejil zgolj na analizo enega vira, na osrednji tiskani medij SPE, ki se še danes nosi ponosno ime *Svobodna Slovenija*. V tem časopisu sem analiziral vsebino prispevkov, ki se kakorkoli dotikajo žensk in ženskosti. Pregledal sem ga podrobno, od začetka izhajanja v Argentini, to je od leta 1948, pa do leta 1990, ki jetudi leto izrednega pomena za to skupnost.

Takšna metodološka omejitev pa zahteva opozorilo. Vir, ki sem ga vzel pod raziskovalni drobnogled, ne ponuja orisa dejanskega stanja, dejanske podobe ženske v slovenski

¹ Besedilo je nastalo v okviru temeljnega raziskovalnega projekta Vloga in pomen žensk za ohranjanje kulturne tradicije med izseljenci (nosilec: Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU).

skupnosti v Argentini v določenem času, ampak prej neko zamišljeno, želeno podobo, ki se bolj spogleduje z neko idejo, konstrukcijo, idealom kakor pa s stvarnostjo.

Takšno izhodišče torej zarisuje naslednje koordinate: analizirani prispevki ponujajo različico sveta in v tem svetu orientacijo in vzorec socializacije; imajo konkretne, čeprav ne neogibno neposredne učinke; zrcalijo družbena razmerja moči/oblasti. Ob tem pa nikakor ni mogoče trditi, da jih bralke in bralci razumejo na uniformen način in da jih sprejemajo nekritično.

Raziskovanje podobe ženske v medijih ni bilo in ni potisnjeno v kak temen, zaprašen kot na podstrešju družboslovnega raziskovanja.² V sedemdesetih in prvi polovici osemdesetih let preteklega stoletja je bila analiza delitve spolnih vlog v množičnih medijih osredinjena zlasti na prevladujoče podobe žensk (*images of women*) v medijih. Metodološko je temu ustrezala vsebinska analiza (*content analysis*), ki je omogočala kvantitativni, primerljivi in sistematični opis predstavljene vsebine medijskih sporočil. Končni namen takšnih vsebinskih analiz je bila primerjava podobe ženske, kakor jo slikajo mediji, s tako imenovano »realno« podobo [Hrženjak 2002a: 15]. Izhodišče teh študij je bila teza, da mediji, ko odsevajo neenakopravno delitev moči med spoloma, ponujajo in s tem utrjujejo lažno in napačno podobo žensk, medtem ko so resnične, realne in prave ženske nekaj povsem drugega [Moi 1985: 44–45].

A položaj je mnogo bolj zapleten. Niso namreč na eni strani moški, ki zasedajo mesta moči v družbi, obvladujejo medije in producirajo lažne podobe ženskosti, in na nasprotni strani ženske, ki so tej prevladi nemočno podrejene in se ji neuspešno upirajo. »Realna«, »resnična« ženska je vedno že reprezentacija, je vedno že kontroverzna konstrukcija, ki se nenehno oblikuje v mediju diskurza. To oblikovanje pa je v glavnem nezavedno. Kakor pravi Hrženjakova [2002a: 15], tako *pridemo od »podobe ženske« k njeni reprezentaciji ali, boljše, k politiki reprezentacije.*³ Sklenemo lahko, da je razmerje med medijskimi reprezentacijami žensk in ženskami kompleksno, na kar kažejo številne sodobne študije [npr. Van Zoonen 1994, Macdonald 1995, Featherstone 2002 idr., v slovenskem prostoru pa npr. dvojezični zbornik prispevkov *Njena (re)kreacija. Ženske revije v Sloveniji* [Hrženjak idr. 2002].

² Prav tako ni besedilo povsem pionirsko s stališča raziskovalnega predmeta. Drnovšek [2004] se je v prispevku z naslovom *Izseljenke v očeh javnosti* med drugim dotaknil tudi položaja žensk v SPE.

³ Analitični metodi, ki ustrezata konceptu reprezentacije, sta semiološka in diskurzivna metoda. Poleg Barthesove doktorske disertacije *Système de la Mode*, 1967, in slavnih *Mythologies*, 1957, za klasični raziskavi na tem področju Hrženjakova [2002: 15] navaja: Judith Williamson, *Decoding Advertisements* (1978) in Varda Leymore, *Hidden Myth* (1975). Metodi se za razloček od vsebinske metode ne osredotočata na podobo, temveč na pomen, na to, kako je pomen skonstruiran. Semiološka in diskurzivna metoda sta z analizo strukture reprezentacije usmerjeni na latentno vsebino in ne na manifestirano vsebino. Pridobljeni podatki so kvalitativne in ne kvantitativne narave. Semiološki prijem se ukvarja s vprašanjem, kako delujejo reprezentacije, kako sistemi znakov ustvarjajo pomen, diskurzivni prijem raziskuje učinke in posledice reprezentacije oziroma pomena. Hall [po Hrženjak 2002: 16] ugotavlja, da se semiologija ukvarja s poetiko reprezentacije, diskurzivni pristop pa z njeno politiko. Za analizo reprezentacij so primerne tudi Lacanova psihoanalitska in Lévi-Straussova strukturalna metoda ter Derridajeva dekonstrukcija [Hrženjak 2002: 15-16].

NA KRATKO O SLOVENSKI POLITIČNI EMIGRACIJI V ARGENTINI (SPE)

Skupnost slovenskih političnih izseljencev v Argentini je bila in je še vedno je najbolj razpoznavna slovenska izseljenska skupnost. Je skupnost, ki predstavlja poraženo stran v drugi svetovni vojni, skupnost z relativno visokim deležem intelektualcev, z velikim številom duhovnikov, s povečini zelo enotnimi in jasnimi političnimi idejami, vizijami in pogledi na svet, ki so bili največkrat povsem v navzkrižju z uradno, vladajočo doktrino v domovini. Je skupnost, ki temelji na religiji (strog katolicizem), ideologiji (goreče nasprotovanje komunizmu) in narodnosti (slovenstvo). Temu lahko dodamo še pomen, ki ga imata organizacijska struktura (krajevni domovi, krovna organizacija) in čustvena povezanost z zgodovino domobranstva. Vse to je zelo dobro ohranjalo SPE v pogledu etnične in politične identitete. Poleg tega gre za skupnost, ki se lahko pohvali z izredno bogatim kulturnim, verskim, političnim, umetniškim, šolskim in še kakšnim delovanjem [gl. Žigon 2001a; Žigon 2001b].

Pri SPE je treba poudariti še izrazito strukturiranost skupnosti. Na vrhu pretežno piramidalne hierahije sta bila sprva konkretna človeka, Miloš Stare kot politični voditelj in msgr. Janez Orehar kot verski. Z njuno smrtjo se je ohranila druga raven odločanja, in sicer »svet modrecev«, ki deluje na različnih področjih in na različne načine. Na tej ravni poteka dejansko, čeprav neformalno odločanje o načelnih vprašanih usmeritve vse skupnosti. Udejanja se v formalni instituciji Zedinjene Slovenije (do leta 1958 Društvo Slovencev), ki je krovna organizacija vseh drugih ustanov. Stopničko nižje v tej hierahiji je Medorganizacijski svet, ki povezuje in usklajuje politično središče, Zedinjeno Slovenijo, s posamičnimi krajevnimi domovi. V Medorganizacijskem svetu so tudi predstavniki šolstva, tiska, cerkve itn., in prek tega organa se odločitve prenašajo na naslednje ravni: v šole, krajevne domove, različna društva itn., nato pa vse do družine kot osnovne družbene celice te skupnosti.

Za strukturo SPE sta bila najvplivnejša dejavnika politika in cerkev. Zaradi izjemno močne vloge vere in cerkve se dejavniki med seboj prepletajo, pa vendar lahko govorimo o ločenem delovanju z deloma ločenim podsistemom organiziranja. Zedinjena Slovenija skrbi za kulturno življenje skupnosti, šolstvo, informiranje, zunanjepolitično in drugo delovanje ter ohranjanje zgodovinskega spomina, ki je jedro politične identitete te skupnosti. Podoben podsistem obstaja pri slovenski cerkvi v Argentini, ki s tiskom, veroukom, organiziranjem družabno-verskih prireditev ipd. veliko prispeva k ohranjanju identitete SPE prek obredja, ohranjanja simbolnih vzorcev in kontinuiranega moralnega nadzora. Prepletenost obeh enot, sistemov je pogosto vidna: verouk je vključen v predmetnik šolskih tečajev, vsaka večja prireditev se začne z mašo, pred začetkom slovenske sobotne šole je poleg himne in poklona zastavi obvezna tudi molitev itn. [Žigon 2001b: 117–119].⁴

⁴ Na ravni institucionalne povezanosti katoliške cerkve in politike, vere in ideologije najdemo organizacijo Slovenske katoliške akcije. V prvem obdobju je bil njen vpliv zelo velik, z leti pa je njen pomen precej upadel [Žigon 2001b: 119].

ŽENSKÉ V SLOVENSKEI POLITIČNI EMIGRACIJI V ARGENTINI

Ženske so skupaj z družinami, možmi in le izjemoma same zapustile domovino maja 1945. Nekatere so se jim pridružile tudi v begunskih taboriščih in leta pozneje v Argentini. V avstrijsko-koroških in italijanskih taboriščih so delovale kot učiteljice, vzgojiteljice v otroških vrtcih [B. 1951: 160–180; P. 1951: 181–193], knjižničarke, igralko in pevke v kulturnih dejavnostih [Pernišek 1952: 110-124; Marolt 1952: 125-138] in še kaj. V špitalskem taborišču je v letih 1946 in 1947 izhajal (celo) štirinajstdnevnik *Slovensko dekle*,⁵ leta 1948 ga je za kratek čas nasledila publikacija *Pisma sestram v tujini* [Mlinar 1950: 183-184]. *Slovensko dekle* izdajal krog deklet po vodstvom prof. Pavla Slaparja, torej moškega [Mlinar 1950: 184]. V Mlinarjevem prispevku so vsi navedeni uredniki številčnega slovenskega izseljenskega periodičnega tiska le moški. Prav tako so v prispevkih, ki opisujejo šolstvo in kulturno dejavnost v taboriščih, ženske le v/na »drugotnih položajih«. Vsi navedeni ravnatelji so moški, ženske so (samo) učiteljice; pevovodje in režiserji, odrski vodje so bili skoraj vedno moški, ženske (le) pevke in igralko, na bralnih večeri so brali svoja dela le moški literati in še bi lahko naštevati [gl. zgoraj navedene avtorje].

Tudi pregled organizacijskih oblik jasno kaže, da so bile ženske najmanj korak, če ne še več, za moškimi: omenjena so predavanja za može in fante, ne pa tudi za žene in dekleta, mladinski odsek je imel predavanja za moško mladino, nič pa ni omenjena ženska mladina, prav tako so v mladinskem domu imeli prosvetne sestanke le fantje itn. [Pernišek 1952: 110-124].

Podobna, toda še bolj neuravnotežena podoba se nam izriše ob brskanju literature SPE v Argentini, kamor se je večinoma v letu 1948 in na začetku leta 1949 izselilo največ begunk in beguncev iz avstrijskih in italijanskih taborišč.⁶ V prvem 13-članskem odboru krovne organizacije oziroma osrednjega političnega in organizacijskega telesa SPE v Argentini – Društva Slovencev (leta 1958 je bilo preimenovano v Zedinjeno Slovenijo) – je bila ena ženska [Rant 1998: 26], ki je, kot preberemo v *Zborniku, Knjigovodstvo (...) od vsega začetka vodila* [Rant 1998: 33]. Pri opisu »Polaganja temeljev za kulturno dejavnost« preberemo samo moška imena, prav tako pri opisu »Začetkov slovenskega šolstva«. Na vrhovih piramid številnih organizacij, odborov, društev, teles in drugih organizacijskih oblik SPE le izjemoma najdemo ženske. Šele na nižjih ravneh so opazne v večjem, prevladujočem številu: kot voditeljice tečajev, učiteljice (toda nikoli kot šolske referentke), vzgojiteljice, knjižničarke, organizatorke kulturnih in družabnih prireditev idr. Kakor ugotavlja Irene Mislej, so ženske v povojni skupnosti dosegle najvišje položaje prav pri poučevanju mladine:

⁵ Namen lista je bil, kakor preberemo v *Koledarju Svobodne Slovenije 1951*, verska vzgoja in moralna opora dekletom v tujini [Mlinar 1950: 184].

⁶ Po podatkih Društva Slovencev je bilo leta 1952 v Argentini, ko SPE ni dobila več omembe vrednih številčnih okrepitev, 5282 tako imenovanih »novonaseljencev«, od tega 2066 žensk in 3216 moških [Rant 1998: 16]. Drugi avtorji povečini navajajo večje številke, tudi do 7.000 oseb. Peršnik [1972: 354], ki potrjuje zgornjo številko, navaja tudi število oseb v starostnih skupinah.

Kot učiteljice so soustvarile t. i. argentinski čudež, kot so ga imenovali nekateri, oz. dejstvo, da tretja generacija še vedno govori lepo slovenščino. Zasluga ne gre samo materam, ampak predvsem učiteljicam: šolski sistem vzporeden uradnemu argentinskemu sistemu, so postavile te učiteljice [Lukšič - Hacin (ur.) 2002: 152].

Tudi podrobno brskanje skoz več kot 800 strani obsežen *Zbornik (1948–98)* ne razkrije večjega števila prispevkov, ki bi se tako ali drugače dotikali življenja in delovanja žensk. Samo v dveh, pogojno treh prispevkih, so glavne akterke ženske.

In sicer v prispevku o Zvezi slovenskih mater in žena, ustanovljeni leta 1968 v argentinski prestolnici. Njen namen je, kakor je zapisano v pravilniku, *skrbeti za vključevanje slovenskih mater in žena v splošno poslanstvo slovenske zdomske skupnosti v njihovem zasebnem in javnem življenju* [Rant 1998: 571]. V pravilniku med drugim tudi preberemo: *Zveza slovenskih mater in žena je organizacija, ki povezuje vse matere, žene in vzgojiteljice, ki soglašajo s krščansko izseljensko ideologijo* [Rant 1998: 571].

Med številnimi spominskimi proslavami je v *Zborniku* opisan spominski dan z naslovom »Križev pot slovenskih žena in deklet«, ki ga je Zedinjena Slovenija *sklenila posvetiti ... posebno slovenskim ženam in dekletom*. Kot je razvidno iz naslovov in povzetkov govorov, recitacij in drugih dogodkov na proslavi, je spominski dan bolj zagnano poganjal komunistični teror kot pa kaka širša, ženska vsebina. Teror, ki, kakor je bilo poudarjeno v govorih in drugih dogodkih proslave, ni prizanesel slovenski ženi. Tako je recimo Vera Debeljak v govoru z naslovom »Slovenska žena spominu naših žrtev« razkrila trpljenje slovenske žene *po osvoboditvi*, ki jo je sama doživela. Alenka Jenko, predsednica Slovenske deklinške organizacije je v govoru z naslovom »Povest mladih« prikazala

otroka, ki mu je druga svetovna vojna, komunistična revolucija in povojno nasilje vtisnilo svoj pečat, zakaj tudi otroci so po svoje čutili in občutili vso težo krute usode našega naroda, predvsem pod komunističnimi gospodarji. Dekle je pripovedovalo o materah, ki so ustvarjale »čudes«, samo zato, da bi se jim otroki ne spridili ... Zato more danes obljubljeni, da bo po njih in njihovih otrocih slovenski narod nadaljeval in izpolnjeval geslo: Mati, Domovina, Bog!

Sledila je recitacija pripornice v domovini z naslovom »Kdo bi izmeril tvojo ljubezen, mati«, nato prizor z naslovom »Po trnjevi poti«, ki je prikazal *ženo-mater v komunističnem taborju-bunkerju*, za tem *pesnitve, ki jih je spesnila pripornica v domovini*, z naslovi »Razbiti svetniki«, »Oskrunjeni Bog« itn. [Rant 1998: 384-6].

Prispevek oziroma del prispevka, ki priča o delovanju oziroma položaju ženske, dekleta v SPE, najdemo tudi v opisu prvega Slovenskega katoliškega shoda v izseljenstvu. Shod, ki je potekal med 15. in 17. avgustom leta 1952 v argentinski prestolnici, je imel več delov, med drugim tudi ločeno zborovanje fantov in deklet, z ločenimi, različnimi predavanji. Navedimo le predavatelje in naslove predavanj, namenjene dekletom: »Versko-moralna vprašanja slov.

dekleta« (dr. Ignacij Lenček), »Dekletova kulturna in narodna dolžnost« (Marijan Marolt) in »Mesto dekleta v skupnosti« (Zdenka Gornik) [Rant 1998: 55].

Na koncu *Zbornika* najdemo v seznamu kratic tudi Slovensko dekleško organizacijo. Kaj več, razen nekaj navedb v besedilu, pa o tej organizaciji na straneh *Zbornika* ne vzemo.

Zgornje drobtinice nakazujejo, da ženskega vprašanja v SPE ne moremo obravnavati ločeno od osrednjih imperativov SPE: vernosti (katolicizem), narodnosti (slovenstvo) in ideologije (protikomunizem). Toda vloga, dejavnost ženske je bila pri zakoličevanju in uresničevanju teh postulatov izrazito drugačna od vloge, dejavnosti moških.

ŽENSKE IN ŽENSKOST V SVOBODNI SLOVENIJI

Vprašanje, ki se nam takoj vsili, je, kaj vse razumemo z besedno zvezo tisk SPE. Andrej Rot [1992: 209–210] je slovenski tisk v Argentini po drugi svetovni vojni razdelil po založbah, ustanovah in t. i. *interesnih sferah*. To so: Društvo Slovencev in središčna civilna ustanova, Slovenska kulturna akcija, slovenski pastoralni tisk in razne ustanove, posamezniki, samozaložbe, tisk predvojne emigracije, borčevski tisk itn. V besedilu se bom omejil le na izbrano publikacijo Društva Slovencev oziroma Zedinjene Slovenije: na tednik, kasneje štirinajstdnevnik *Svobodna Slovenija* (SS), ki v Argentini izhaja neprekinjeno od 1. januarja 1948.⁷

SS je bila do leta 1990 poluradno glasilo Slovenske ljudske stranke (SLS), nato pa je prišla v lastništvo Zedinjene Slovenije. Povezanost časopisa s Društvom Slovencev oziroma z Zedinjeno Slovenijo je več kakor očitna. Miloš Stare, nekdanji načelnik SLS, je Društvu Slovencev predsedoval prvih pet let in je bil hkrati izdajatelj SS [Rot 1992: 209–210].⁸ Časnik je Slovence informiral in formiral v političnem pogledu in je bil osrednji politični medij SPE. To nam potrjuje tudi pogled iz druge strani: številni slovenski izseljenci iz Argentine so mi potrdili, da skoraj ni družine iz vrst SPE, ki ne bi bila naročena nanj.

SS je večinoma obravnavala politične teme. Zelo angažirano in brezkompromisno je

⁷ Društvo Slovencev oziroma Zedinjena Slovenija je izdajala tudi številčne šolske in mladinske liste, čitanke, učbenike, priročnike, slovarje, literarna dela idr. Posebej je treba omeniti *Koledarje Svobodne Slovenije* in *Zbornike Svobodne Slovenije*, ki so izhajali od leta 1949 do leta 1975 [Rot 1992: 211–213]. *Koledarji*, ki so bili sprva s *podučnim brobtinčarskim značajem zgolj letopisi* [Debeljak 1976: 408], so bili pozneje preimenovani v *Zbornike*, ki so prinašali politično-kulturne razprave in dokumentarno gradivo iz polpreteklosti in sedanosti. Zlasti v *Zbornikih* je obravnavana slovenska zgodovina, opisana sedanost, podatki o naseljevanju, opisi ustanov, biografije idr. Skupaj je izšlo 24 knjig velikega formata (27cm), ki štejejo 7588 strani.

V *Zborniku Svobodne Slovenije* 1963 je bila objavljena »anketa« z naslovom »Slovensko dekle in slovenska žena v svetu« in povednim podnaslovom *Ženska podpira tri ogle hiše*. V *Zborniku Svobodne Slovenije* 1968 pa so pod naslovom »Slovenska žena doma in v svetu« izšla razmišljanja slovenskih žena iz Anglije, Belgije, ZDA, Kanade, Italije, Argentine in Slovenije (podpisana z začetnicama). Obe »anketi« – gre za razmišljanja, odgovore na vprašanja, je predstavil in analiziral Drnovšek [2004].

⁸ Miloš Stare je 1. januarja 1948 obnovil list SS, ki ga je ustanovil jeseni 1941 kot ilegalni list v domovini [Rot 1992: 212].

opisovala in komentirala dogajanje ter razmere v domovini in v svetu. V skoraj vseh prispevkih sta poudarjena goreče nasprotovanje komunizmu in izrazita naklonjenost, podpora katoliški cerkvi. To so pravzaprav stališča, ki jih je zagovarjala SLS, saj je SS veljala za njeno poluradno glasilo.

Koliko se je v SS pisalo o ženskah? Če ugotovimo, da ne prav veliko, moramo ob tem še enkrat poudariti, da se je časopis posvečal predvsem političnim dogodkom v svetu, razmeram v domovini in življenju obravnavane skupnosti. Nekih širših družbenih razprav, prispevkov o različnih družbenih pojavih in problemih je bilo relativno malo. Pri iskanju splošnejše ocene bi bilo priporočljivo pogledati tudi v drugo izseljensko in kakorkoli podobno periodiko. Nič lažje ni podati absolutne številke. Saj se namreč veliko prispevkov tudi bolj neposredno dotakne žensk, ženskosti in drugih »ženskih« vsebin. In kakšne vsebine, teme prinašajo prispevki o ženskah? Glede na vsebino in »namembnost« prispevkov lahko ločimo pet sklopov:

- prispevki o/za materinski dan,
- priloga *Žena in njen svet*,
- poročila o dejavnostih Zveze slovenskih mater in žena (in drugih institucij in dogodkov, ki so kakorkoli povezani z »ženskimi« vsebinami),
- širši problemski sklop prispevkov o ženskah, ženskem vprašanju, ki so večinoma povezani z raznimi konferencami, papeževimi okrožnicami idr.,
- drugo (zgodba o srečanju s slovensko služkinjo, Nekaj o modi idr.).⁹

Pri branju in analizi besedil se nam postavi številna, pomembna vprašanja: kako je do posamičnih prispevkov, sklopov prispevkov prišlo (direktiva z vrha, aganžma urednikov, žensk, ženske posameznice idr.), kdo je torej bil »resnični« pisec tako podpisanih kot anonimnih besedil, koliko je bila v besedilo vpeta uredniška ali neka druga politika, kako je ta krojila, modificirala besedila in še bi se lahko spraševali. Z drugimi besedami, v kolikšni meri in kako so se ženske (re)prezentirale same? Toda, so res ta vprašanja (na katera po večini ne poznamo odgovorov) neobhodna za kompleksnejše razumevanje fenomena?

1. V obravnavanem obdobju 1948–90 izide devet prispevkov, ki tako ali drugače govorijo o materinskem dnevu. Razen poročila oz. povzetka programa materinskega dne v Mendози (Mendoza. Materinski dan [29. 10. 1970]), so vsi prispevki uvodniki, ki povečini hvalijo

⁹ Prispevke z »ženskimi vsebinami« v SS ne najdemo samo med novinarskimi besedili, ampak tudi v publicističnih besedilih, govorih z prireditelji idr. [gl. Košir 1988]. V skladu s Koroščevo [1998: 12] razdelitvijo poročevalskih besedil na tista besedila, katerih namen je predvsem prenesti sporočilo, torej informirati, in tista, ki vzpostavljajo stil z naslovnikom z vplivanjskimi, apelnimi in vrednotilnimi sredstvi, sodi večina obravnavanih prispevkov (ki se uvršča med poročevalska besedila) v drugo skupino. Prvo skupino bomo po Kalin Golobovi [2003] poimenovali poročevalna besedila, tista, ki informirajo ali naznanjajo, drugo pa presojevalna poročevalska, v kateri so besedila ki razlagajo in razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo. Torej v SS v poročevalskih besedilih z »ženskimi vsebinami« prevladuje interpretativna funkcija besedila in ta se največkrat uresničuje s presojanjem, komentiranjem v žanrih kot so na primer uvodnik, komentar, članek itd.

in častijo (pobožno, slovensko) mater in materinstvo nasploh. Kljub različnim slogovnim prijemom, prispevki ženskam oziroma materam pripisujejo zelo podobne, če ne enake vloge in obravnave. Za zgled naj bo uvodnik z naslovom »Našim materam« [15. 3. 1951]:

Mi, ki nismo in nočemo biti komunisti, imamo o ženski in materi popolnoma drugačne nazore. Mi si predstavljamo žensko kot mater v krogu družine in z otrokom v naročju. Gospodinja, žena in mati. Tri naloge, ki jih je stvarnik položil v žensko srce. Gospodinja, ki hiši tri vogale podpira, ki kot čebelica neutrudno ureja sto drobnih, velikokrat nevidnih stvari ... Mati! Predvsem mati! Biti mati je najbolj naravna ... Mati, ki v blagoslovljeni zakonski zvezi rodi narodu in Bogu nov rod, ga z žrtvami in potrpljenjem vzgaja v vredne člane človeške družbe ... Slovenska mati mora danes izpolniti ogromno nalogo: doma preprečiti, da načrtno razkristjevanje družbe in družine ne uniči naše narodne bodočnosti, v tujini pa, da mladi rod, ki so mu dale življenje slovenske matere, ne pozabi, čigava kri se pretaka po njegovih žilah in da ne pozabi svetih izročil naših očetov. V borbi za vsakdanji kruh mora dandanes marsikdaj tudi mati poprijeti za delo izven doma. Brez dvoma v škodo domu in družini! Dal bog, da bi se razmere kmalu tako uredile, da bodo slovenske matere, kjerkoli po svetu so, vse svoje moči posvetile cilju, za katerega jih je bog ustvaril: domu in družini.

Kakor lahko razberemo iz začetnih besed, ženska nikakor ni bila izključena iz ideološkega oziroma političnega boja SPE z režimom v domovini. V prispevku s kratkim naslovom »Materam« [25. 3. 1954] anonimni pisec nakaže še en vidik tega ideološkega, političnega boja, ki je pogost »motiv« tudi v drugih prispevkih:

Tako dobre matere žive samo v plemenitem krščanskem okolju, ki zna dati ljubezni, trpljenju in žrtvam nadnaravni značaj. Moderna mati, ki je proizvod materialističnega in razkristjanjenega okolja, v katerem svet danes živi, za lepoto materinske ljubezni in za njene žrtve nima smisla. Moderna mati ne mara otrok, ker se boji bremena materinstva. Če otroke ima, jih izroči v vzgojo drugim. Bolj kot otroška soba ji ugaja plesišče, bolj jo veseli družba publih kavalirjev kakor čebljanje lastnih otrok ... Veliki svet je nevarnost za vsakogar, tudi za naše žene in matere, ki so na vsak korak izpostavljene slabim zgledom in ki morajo tolikokrat slišati pol očitajočo, pol zasmehljivo besedo: čemu toliko otrok? Čemu uničevati zdravje in mladost z neprestanimi porodi in vsem, kar jih spremlja zraven?

2. Priloga *Žena in njen svet* je izhajala od konca leta 1964 do maja 1972. Prispevki iz te priloge so večinoma objavljeni, z zelo različno dolgimi prekinitvami, v vsaki drugi številki

tednika. Tako je izšlo najmanj 126 enot¹⁰ ženskam namenjenih besedil, kakor lahko preberemo v prvem prispevku brez dodatnega naslova [12. 3. 1964]: [uredništvo] je na večkratno prošnjo čitateljic, naj bi tednik prinašal, kateri naj bi govorili samo o ženskih problemih, odločilo, da odstopi v ta namen poseben prostor. »Svet žene« je v prispevkih večinoma omejen na vzgojo otrok, kot lahko opazimo že iz hitrega preleta naslovov: »Premišljevanje ob šolski torbi« [9. 4. 1964], »Televizija in otrok« [23. 4. 1964], »Z otroci preko sedanosti v bodočnost« [2. 9. 1965], »Da ne bomo prepozno jokali« [23. 3. 1967], »Trdni temelji, trdna zgradba« [31. 8. 1967], »Spoštuj očeta in mater« [27. 6. 1968], »Vzgoja naših otrok« [6. 5. 1971] idr. Pri vzgoji otrok so skoraj vedno poudarjeni ljubezen do domovine, pomen vere, strah pred materializmom in tehnicizmom. Tako se na primer v prispevku »Televizija in otrok« [23. 4. 1964] Anica Kraljeva, avtorica skoraj vseh prispevkov v prilogi, sprašuje: *Ali ni televizija veliko zakrivila, da se nam mladina, pa tudi odrasli, tako naglo pogreza v tuje mišljenje in se s tem oddaljuje od naših kršč. in narodnih izročil.*

Nekateri prispevki obravnavajo tudi zakonske, družinske in medgeneracijske odnose, se dotikajo širših družbenih tem in načenjajo moralna vprašanja (npr. dobrodelnost, odnos do bližnjega).

Prispevkov, ki prvenstveno, eksplicitno obravnavajo vlogo in pomen ženske v SPE ali v širši družbi, je zelo malo. Med temi lahko navedemo le prispevek »Prihaja nova žena« [17. 4. 1969], v katerem so zelo kritično obravnavani emancipacijski procesi v svetu, in prispevek, povzetek predavanja s prireditve Zveze slovenskih mater in žena, z naslovom »Žena – javna delavka?« [4. 6. 1970], v katerem pa je javni delavki odmerjeno zelo »specifično« mesto:

Prepričana sem, da za vsakim javnim delavcem v zdomski skupnosti stoji požrtvovalna žena. Res imamo veliko primerov, kjer je mož dvignil ženo umsko i kulturno, a, hvala Bogu, ni malo tudi takih, kjer je žena dvignila moža, vzpodbujala ga k delu za druge, in kakor se ljudsko reče: naredila iz njega moža. Taka žena je vredna spoštovanja, ker že v naprej ve, da bo za to morala žrtvovati marsikatero uro skupnega življenja in največkrat nadomeščati očeta pri vzgoji otrok. Vsa čast taki ženi, nevidni javni delavki!

Podobno ikonografijo ženske kot nevidne, toda trdne opore moškemu velikih dejanj gradijo številna druga besedila v tej prilogi. V prispevku »Pomemben dan« [21. 5. 1970] beremo:

Slovenci nimamo briljantnih ženskih imen v svoji zgodovini. Slovenska žena v preteklosti je zgled žene, ki živi v tihem delu, žrtvah in molitvah. V življenjepisih in spominih naših pomembnih mož, stoji za njim dobra krščanska mati, največkrat kmečka mati, močna v veri, skrbna za svojo družino, zase skromna, dobrotnica za potrebne. Pravo veselje ji je bila pot

¹⁰ Pet številčk časopisa SS v obdobju med 18. 6. in 30. 7. 1964 je bilo v rokopisnem oddelku NUK-a, kjer sem omenjeno gradivo pregledoval, »odsotnih«. Glede na to da je pred in po omenjenem obdobju priloga izhajala dokaj stalno v vsaki drugi številki, najverjetneje ni izšlo več kot 126 enot. Ob tem seveda obstoja tudi verjetnost, da sem zaradi obsega gradiva, kakšen prispevek iz omenjene priloge spregledal.

v cerkev, največje veselje romanje, največkrat združeno z nočnim bedenjem v romarski cerkvi.

Veliko prispevkov se bolj posredno, mimogrede dotakne vloge in mesta ženske. Tako je npr. v prispevku »Kaj je važnejše« [29. 4. 1965] zapisano: *In prav žena je poklicana, da ohrani v domu blagodejen mir, ki je posebno za tedenski počitek vse družine nujno potreben. Posebno mož ga bo z veseljem užival, ko je vse teden v tujem okolju.* Zapiranje ženske za stene doma, v naročje družine je zelo pogosta sestavina vseh besedil in velikokrat je podano tudi kot moto, kakor npr. v prispevku »Jeklene verige niso vedno najtežje« [18. 1. 1968]: *Kraljestvo matere in žene je dom.*

3. Dejavnosti Zveze Slovenskih mater in žena, največkrat občni zbori, predavanja in čajanke, so bile predstavljene v številnih, različnih poročilih; tako v zelo kratkih in jedrnatih povzetkih kot v podrobnih in natančnih opisih. V teh poročilih so zelo pogosto tudi povzetki in dobesedni izseki govorov, predavanj. Tako npr. v prispevku »Čajanka Zveze Slovenskih mater in žena« [18. 9. 1975] beremo: *Govorila je nato [ga. Paula Kremžar] o nalogah slovenske žene v zdomstvu. Žene morajo v svojih družinah v prvi vrsti ohraniti vero in narodnost.* Ali kot na drugi strani govori Pavlina Dobovškova v prispevku z naslovom »Deset let Zveze Slovenskih mater in žena« [16. 9. 1976]:

Svojega krščanskega in povsem ljudskega slovenskega mišljenja ne moremo vzporediti s sedaj obstoječim režimom v Sloveniji. Naša ideologija je v diametralnem nasprotju s komunizmom, ki vlada doma. V tamkajšnjih razmerah je krščanska žena postavljena za državljana druge stopnje, saj nima nobene pravice do svojega ideološkega in kulturnega življenja.

Čeprav navedki iz posamičnih govorov in seveda tudi povzetki izvirno prihajajo iz drugega medija (toda prav tako medija SPE), jih vendarle, seveda z določenimi pomisleki, lahko obravnavamo skupaj z drugimi besedili o ženskah. Že sam izbor navedkov in povzetkov sugerira, da predstave in odnos do ženske v teh besedilih niso bili v navzkrižju s stališči SPE. Če bi bili v navzkrižju s stališči SPE, domnevamo, da ne bi bili objavljeni ali bi bili objavljeni s posebnim komentarjem SPE oziroma z dodanimi stališči SPE, kakor so to bili v SS recimo s SPE »nekompatibilni« citati in izjave politikov, državnikov idr.

Besedila iz tega sklopa prinašajo raznovrstne obravnave. Poleg ponavljajočega se motiva zapiranja ženske v zasebnost, je opazen tudiže nakazani odnos do ženskega vprašanja v »nesojeni« domovini. Tako je npr. v besedilu z naslovom »Slovenska ženska v borbi za narod« [25. 11. 1971] v povzetku predavanja Vere Debeljakove nakazano: *Naj mimogrede omenim, da je zlasti doma dosegla žena visoke politične položaje in položaje voditeljev v komunistični stranki. Žal v službi tujih interesov in moralno pogibel narodu.* V istem besedilu pod podnaslovom *Mati in vzgojiteljica*, toda prav tako v predavanju Vere Debeljakove najdemo nov motiv:

Žena je mati in vzgojiteljica novega rodu, zato sloni vsa teža bodočnosti našega naroda predvsem na njej. Postavljajo pa se nam vprašanja, ki nujno

terjajo odgovora, predvsem od slovenske matere in žene v emigraciji: Kakšna je borba slovenske žene v emigraciji za narod.

Govornica si nato zastavi tri vprašanja:

Prvo vprašanje: Ali in kako posredujemo matere v emigraciji svojim otrokom dediščino prednikov?...

Drugo vprašanje: Ali pokažem svojemu otroku hotenje in borbo slovenskega naroda v taki luči, da mu bo ta borba svetel cilj, za katerega se bo tudi njemu zdelo vredno boriti se. Ali mu pokažem v naših voditeljih preteklih desetletij može velikega kova, polnih nesebične ljubezni o naroda? Ob njih svetlih zgledih naj se ogreje naša mladina za delo in procvit slovenskega naroda!

Tretje vprašanje: Ali se zavedamo, je morda prav naša mladina poklicana, da bo prilila domovini novega olja pravičnosti ljubezni in spoštovanja do naših narodnih svetinj, ko pride čas!? Tedaj se bo pokazalo, če smo slovenske žene v emigraciji bile zveste idejam, zaradi katerih smo zapustile dom. Prav žene smo tudi poklicane, da gladimo nasprotja, nesporazumevanja, sovraštvo in nesoglasja, ki bi utegnila razbiti našo skupnost. Zato, žene, obnovimo Majsko deklaracijo, zbiramo podpise, čeprav nanapisane, za obnovo slovenske emigrantske skupnosti združene v ljubezni in razumevanju.

Ženskam je bilo torej pripisano oziroma so si kar same pripisovale zelo pomembno vlogo v nazorskem in političnem boju, kakor na drugem mestu in z nekoliko drugačnimi besedami mdr. govori ge. Pavlinka Dobrovšek v prispevku z naslovom »Čajanka Zveze Slovenskih mater in žena« [5. 9. 1974]:

Naša dolžnost pa je, da čuvamo zvestobo idejam, zaradi katerih smo zapustile domovino. Slovenske matere nenehno budimo spoštovanje do naših narodnih svetinj in trdno zaupamo, da bomo Slovenci enkrat dosegli svoj davno zaželeni cilj: Združene svobodne Slovence.

In kje so ženske (SPE) videle pasti sodobnega časa? V poročilu z naslovom *Občni zbor Zveze mater in žena* [28. 11. 1974] o tem takole:

Kot same vidite in čutite, je slovenska žena izpostavljena nevarnostim modernega časa: modernizmu, materializmu in liberarizmu itd. Zato je bil naš letošnji program oz. glavna misel: Kam družina? Na mnogokateri seji so se obravnavala ta vprašanja. Posamezni odseki domov so priverjali ciklus predavanj v tem smislu.

Prav tako pa je v besedilih mogoče v časovnem pogledu zaslediti tudi določeno spremembo v odnosu do ženske in njeni podobi. Naveden je bil primer žene – javne delavke, katere delovanje je zoženo zgolj na podporo, oporo javnemu delavcu moškemu. V govoru Rudolfa Smersuja, objavljenem v prispevku »Praznik slovenskih mater in žena« [29. 9. 1983] ob 16-letnici Zveze, pa je ženska postavljena tudi v javnosti:

Naj zaključim z zahvalo. Slovenska žena ne nosi v polni meri svoje dolžnosti samo kot žena in mati, ampak tudi kot javna delavka, ker nas nadaljuje z veseljem in ponosom, in samo želimo, da bi v blagor slovenskega naroda vršila to delo še naprej.

V ta sklop lahko sodijo tudi poročila in navedki govorov s prirediteljev drugih organizacij, ki se občasno dotaknejo žensk oz. ženskega vprašanja. V prispevku z naslovom »Mati, domovina, Bog. Misli iz govora Miloša Stareta na proslavi 8. obletnice slovenskega doma v Blazataguiju dne 11. novembra« [22. 11. 1974] tako med drugim beremo: *Mati! Domovina! Bog! In komunisti trdijo, da je bil Cankar njihov. Kakšna laž in potvorba. Komunistom sta mati in materinstvo brez duhovne vsebine.*

4. V širši problemski sklop o ženski in ženskem vprašanju večinoma sodijo prispevki, obravnavani v povezavi z različnimi konferencami, papeževimi okrožnicami idr. Takšni so prispevki s kratkimi naslovi, npr. »Leto žene« [8. 5. 1975], »Žena in koncil« [20. 1. 1965, 23. 10. 1965], pa tudi prispevki z daljšimi in bolj povednimi naslovi: »Farsa marksistične dialektike. Mednarodna ženska konferenca v Meksiki« [3. 7. 1975], »Mednarodna ženska konferenca. Ženski problem rešen že pred 2000 leti« [26. 6. 1975], v katerem je mdr. zapisano, da napredne ženske

zagovarjajo anarhijo, razvezavo zakona, svobodno ljubezen, umoritev nesojenih otrok in podrobne razvratne ideje ... Sicer pa je ves problem ženskih pravic že bil rešen pred 2000 leti, le da je tako malo celo žensk samih, ki bi si vzele za vzor betlehemske Sv. Družino.

V navedenem prispevku »Leto žene« [8. 5. 1975] so nanizani številni motivi in vsebine o ženskah:

a vse se morajo vedno zavedati, kaj je in kaj mora tudi v bodoče slovenska žena nam pomeniti ...

Leto žene hoče predvsem počastiti ženo, zlasti v njeni prvotni nalogi, kot mater ... Čim bolj se žena oddaljuje od ideala pravega materinstva, ki nam ga v polni veri predstavlja naša vera, tem bolj se boji žrtve, tem bolj beži, včasih na zločinski, včasih na nemoralen način pred materinstvom. Materializem in želja po ugodju in uživanju danes ruši toliko družin, da s strahom gledajo v bodočnost vsi, ki z resnostjo spremljajo razširjaje te rak-rane na vedno večji obseg ...

Slovenska mati in žena v našem svetu, je rešena vseh tistih težkih del, ki jih je doma morala opravljati, da je »tri vogle pri hiši«, toda naloge, ki jim skupno z možem vzdrževala grunt in jih današnji čas in izredne razmere nalagajo, zahtevajo nemara večjih žrtev, kot so bile one doma. Svojemu novemu domu morajo tudi tu podpirati tri vogale, da naši domovi morejo ostati slovenski ne le po čutenju, ampak tudi v spoštovanju in gojenju naše

besede, naših navad, naših izročil in naših problemov. Bogu in veri naših očetov zvesti, zlasti kar se tiče poštenja, molitve, nedeljske maše in zakramentov; ponosni na to, kar smo bili in kar smo. Zavedajmo se velikanske odgovornosti pred narodom doma, ki ga vodijo njegovi sovražniki in ki od nas, živečih v svobodi pričakuje, da bomo znali biti vedno verni glasniki njihovih težav in stremljenj.

Slovenska žena in mati hoče biti vedno v prvi vrsti, kadar je treba storiti kaj v korist našemu narodu. Celo, nepretrgano vrsto zgledov imamo tu v zdomstvu, kaj so ustvarile naše žene. Brez njihovega sodelovanja bi bila naše obstoj kot enota, lahko rečemo, da nemogoča. Naj omenimo le naše šole, naše organizacije, naše prireditve, našo dobroteljsko. Žal se večkrat ne zavedemo, kako bi jim morali biti hvaležni.

V prispevku z naslovom »Farsa marksistične dialektike. Mednarodna ženska konferenca v Meksiki« [3. 7. 1975] se srečamo še enkrat, kot že večkrat prej in pozneje, z ideološkim bojem, v katerem ženske nikakor ne umanjajo: *medtem, ko še nobena govornica ni javno protestirala za ženske pravice v državah za železno zaveso.*

5. Nekatere prispevke o ženskah bi s težavo uvrstili v omenjene sklope prispevkov, ki obravnavajo ženske večinoma bolj neposredno. V prispevku »Nekaj o modi« [25. 11. 1971] npr. anonimni avtor(-ica) besedila poudarja in »predpisuje« sledečo podobo ženske: *K sklepu še tole: prilagodimo se modi, vendar v skladu z našo slovensko bitjo, z našim krščanskim nazorom. Bodimo ponosne Slovenke, ki ne drvimo slepo za kakršnokoli modo.* Povsem drugačen prispevek »Srečanje s služkinjo« [17. 2. 1949] govori o začetnih težavah mlade slovenske služkinje v velemestu, o njeni osamljenosti, povezanosti z vero itn.

SKLEP: PODOBA BREZ PROTISLOVIJ?

Čeprav navedeni sklopi in prispevki že zaradi svoje različne funkcije na različne načine obravnavajo ženske in ženskost, po drugi strani gradijo zelo enovito podobo in zarisujejo zelo poenoten položaj ženske v SPE in v širši družbi nasploh. Analiza prispevkov v SS kaže, da je SS, ne glede na raznovrstna besedila (novinarska, publicistična, govori z prireditve itd.), ustvarjala zelo homogeno podobo ženske: predvsem ženske kot matere, vzgojiteljice otrok, kot žene, opore svojemu možu, kot gospodinje, kraljice doma. In ne prav veliko več. Sklenemo lahko, da je SS svojo podobo ženskosti artikulirala precej stereotipno. Tu ni bilo prostora za razlike, npr. po individualnem psihičnem aparatu, družbenem in kulturnem položaju, ki bi kazale na razločke v trdno vzpostavljeni kolektivnosti. Lahko še dodamo, da je SS gradila mitologijo materinstva, domačnosti, pasivnosti.

Poveden je že izraz, ki se uporablja v večini tekstov. Ženske so v besedilih največkrat artikulirane kot žene in matere, zelo redko v nevtralniji obliki – kot ženske.

In pri tem niti ni pomembno, kdo je pisec besedil. Tako moški kot ženske¹¹ in anonimni pisci (re)producirajo zelo podobno podobo ženske in ji pripisujejo podobne vloge.

In tudi štiridesetletno obdobje ni povzročilo kakšnih večjih razpok v tej trdni konstrukciji ženske. Pri tem je treba opozoriti, da je bilo v osemdesetih letih objavljeno zelo malo prispevkov, ki se kakor koli dotikajo žensk in ženskosti, zato je to desetletje iz »časovne analize« lahko opuščeno). Pomenljivo je le to, da je bil od druge polovice sedemdesetih let ženskam v prispevkih priznan tudi javni prostor, predvsem kot učiteljicam in vzgojiteljicam v slovenskih šolah in vrtcih. Le v okrilju verske, narodne in politične vzgoje jim je torej bil odmerjen javni prostor.

Stereotipno podobo ženske bi lahko razumeli zgolj v tesni prepletenosti SPE s katolicizmom in nasploh s konservativno držo te skupnosti.¹²

Vendar debata o ženskah v SS ni omejena samo na podajanje te stereotipne podobe ženske. V veliko prispevkovih je opazno razlikovanje odnosa SPE do izseljenih žensk z odnosom do žensk v nesojeni domovini. In pogosto je v prispevkih o ženskah izražen tudi strah pred materializmom, liberalizmom in drugimi pojavi sodobnega časa. To kaže, da ženske niso bile izključene iz ideoloških, političnih¹³ nasprotij, ki jih je SPE tako zelo poudarjala v razmerju z zasovraženim režimom v domovini. V jeziku gorečega ideološkega boja lahko rečemo, da so bile ženske zelo pomembne akterke naideološkem bojišču. Če si dovolimo še nekoliko provokativnosti, lahko dodamo, da je pred nami še en primer, ki potrjuje misel: *ženske so telo, na katerem je mogoče ideologijo najbolje, najvidneje in najprepričliveje udejanjiti, pa naj gre za oblikovanje, služenje ali kaznovanje* [Slapšak 2000: 106]. Dodamo lahko še – čaščenje,

tudi ko gre za stereotipno podobo matere. Ali ni materinska ljubezen neločljiva sestavina vsake ideološke razprave? Ena od najuspešnejših ideoloških manipulacij z ženskami v preteklem stoletju je bilo, kot pravi Slapšakova [2000: 106], prav ideologizirano pripovedovanje o materi. Spomnimo se samo nekaterih: mati, ki jo slavijo, ker so ji pobili vse sinove; mati, ki dostojanstveno prenaša smrt svojega otroka, žrtvovanega na oltarju domovine; mati, ki

¹¹ Po Althusserju ideologija, v katero se posameznik rodi, tega nagovori, se vanj nezavedno usidra in reproducira obstoječe odnose. Prav ta globoka vpetost družbeno konstruiranega spola v posamezno osebnost, kot nadaljuje Juričeva [1988: 156-157] sklicujoča se na Althusserja, je pogoj in razlog, da ženski Jaz kot osrednji del psihične strukture ni utemeljen na individualnosti, temveč na samozatiranju.

¹² Vpogled v ta konzervativen pogled na žensko vprašanje dobimo v katoliškem medvojnem tisku, v razmišljanjih katoliških sociologov iz prve polovice 19. stoletja (Janez A. Krek, Aleš Useničnik, Josip Jeraj in Andrej Gosar) pa tudi kritično obravnavan v knjigi Angele Vode *Žena v današnji družbi* izdani leta 1934, v delih Mace Jogan [1986, 1990] in še kje.

¹³ Pojem ideologija je razumljen in uporabljen zelo različno (nič kaj bistveno drugače ni z pojmom politika). V *Leksikonu politike* [Sruk 1995: 129] je na primer opredeljena kot *beseda z različnimi pomeni, katerih uporaba se razteza od filozofije prek področij socialno-političnih teorij in humanistike do političnega življenja in delovanja*. V distinkciji z pojmom politika, lahko rečemo, da je politika, političnost največkrat razumljena kot mobilizacijska funkcija ideologije. Ideologija sama po sebi nima operativne funkcije in je torej brez pomoči političnega delovanja neuresničljiva, ostane na ravni teorije. V tem kontekstu se torej lahko vprašamo, kakšna emigracija je SPE: politična, ideološka ali verska? Kot je pokazal Žigon [2001a], so tudi predstavniki SPE pripisovali različne ustreznosti, različno težo posameznim opredelitvam oziroma predznakom (ideologija, politika, vera).

ubije svojega otroka, samo da ne bi izdala borcev. Ideoloških materinskih motivov, ideološke materinske ikonografije je mogoče v opaznem obsegu najti tudi v SS.

Obravnavani prispevki torej ponujajo neko zamišljeno, idealizirano podobo ženske, ki se prav gotovo razhaja z dejanskostjo. Pri tem razlikovanju (ki pa seveda zasluži posebno obravnavo) je zelo zanimivo vprašanje, kako je SPE sprejemala ženske, ki niso sledile tej »predpisani« podobi, poti. Za zgled omenimo le eno, »drugačno« žensko, slikarko Baro Remec, ki je bila v SPE, kakor pričajo številna besedila in pogovori s slovenskimi izseljenci v Argentini, brez dvoma cenjena, spoštovana, pa tudi še kaj drugega...

Toda kako je bilo z drugimi »drugačnimi« ženskami? Koliko jih je sploh bilo? In kaj je ta »drugačnost« pomenila, kako je bila predstavljena, sprejeta, razumljena?

Za konec še nekaj o opisani podobi. Tudi če soglašamo, da je ženska podoba, ki jo ponuja časopis, na neki način iluzorna, še ne pomeni, da nima svojih realnih učinkov. Ne gre le za tekstualne reprezentacije ženskosti, pač pa tudi za (re)producirane pomene, ki usmerjajo življenja dejanskih žensk.

Šest preostalih ustanovnih članov Slovenskega planinskega društva v Bariločah. Med njimi tudi Bara Remec [avtor in datum fotografije neznan, arhiv Milene Arko, Bariloche, Argentina].

LITERATURA

B., M.

1951 Naše šolstvo po taboriščih v Avstriji. *Koledar Svobodne Slovenije 1952*: 160–180.

Debeljak, Tine

1976 Trideset let zdomske emigracijske književnosti. *Zbornik Svobodne Slovenije 1973–75*: 381–437.

Drnovšek, Marjan

2004 Izselenke v očeh javnosti. V: Aleksander Žižek (ur.), *Ženske skozi zgodovino: zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Celje, 30. september - 2. oktober 2004*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije: 383–393.

Featherstone, Liza

2002 Faking it. Sex, Lies and Women's Magazines (<http://www.cjr.org/year/02/2/featherstone.asp>).

Hrženjak, Majda

2002 idr. (ur.) *Njena (re)kreacija. Ženske revije v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

2002a Biopolitika teles v ženskih revijah. V: Hrženjak, Majda (ur.), *Njena (re)kreacija. Ženske revije v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut: 14–30.

Jogan, Maca

1986 *Ženska, cerkev in družina*. Ljubljana: Delavska enotnost.

1990 *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: FSPN.

Jurić, Marija

1988 Der Mann als ich, die Frau als wir. V: Jurić, Marija idr. (ur.), *Zweisprachigkeit und Identität*. Celovec: Drava: 153–183.

Kalin Golob, Monika

2003 Stil in novinarski škandal. *Teorija in praksa* 40 (2): 229–244.

Korošec, Tomo

1998 *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

Košir, Manca

1988 *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS.

Lukšič - Hacin, Marina

2002 (ur.) Ženske v manjšinskih skupnostih. Pomen in vloga žensk za ohranjanje kulturnega izročila. *Dve domovini* 16: 141–208.

Macdonald, Myra

1995 *Representing Women. Myths of femininity in the popular media*. London etc.: Edward Arnold.

Marolt, Marijan

1952 Kulturno delo v italijanskih taboriščih. *Koledar Svobodne Slovenije 1953*: 125–138.

Mlinar, Jaka

1950 Slovenski emigrantski periodični tisk. *Koledar Svobodne Slovenije 1951*: 176–192.

Moi, Toril

1985 *Sexual/Textual Politics*. London: Routledge.

P., I.

1951 Naše šolstvo v Italiji v dobi begunstva. *Koledar Svobodne Slovenije 1952*: 181–193.

Pernišek, Franc

1952 Prosvetno delo v taboriščih v Avstriji. *Koledar Svobodne Slovenije 1953*: 110–124.

Rot, Andrej

1992 Slovenski tisk v Argentini po drugi svetovni vojni. *Dve domovini* 2–3: 209–235.

Slapšak, Svetlana

2000 *Ženske ikone 20. stoletja 1*. Ljubljana: Urad za žensko politiko.

Sruk, Vladimir

1995 *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.

Van Zoonen, Liebset

1994 *Feminst Media Studies*. London: Sage.

Vode, Angela

1934 *Žena v današnji družbi*. Maribor: Žena in dom.

Rant, Jože

1998 (ur.) *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni. Zedinjena Slovenija 1948–1998*. Buenos Aires: Zedinjena Slovenija.

Žigon, Zvone

2001a *Iz spomina v prihodnost. Slovenska politična emigracija v Argentini*. Ljubljana: Založba ZRC (*Migracije*).

2001b Slovenska politična emigracija v Argentini. *Dve domovini* 13: 111–132.

Prispevki iz časopisa *Svobodna Slovenija* po obravnavanih sklopih, po abecednem zaporedju:

Materinski dan:

Anon(imus) 1970. Mendoza. Materinski dan, št. 34, str. 3 (29. 10. 1970).

Anon. 1951. Našim materam, št. 11, str. 1 (15. 3. 1951).

Anon. 1954. Materam, št. 12, str. 1 (25. 3. 1954).

Žena in njen svet:

Kraljeva, Anica 1964. [Brez naslova – uvodni prispevek], št. 11, str. 3 (12. 3. 1964).

Kraljeva, Anica 1964. Premišljevanje ob šolski torb, št. 15, str. 3 (9. 4. 1964).

Kraljeva, Anica 1964. Televizija in otrok, št. 17, str. 3 (23. 4. 1964).

Kraljeva, Anica 1965. Z otroci preko sedanosti v bodočnost, št. 35, str. 2 (2. 9. 1965).

Kraljeva, Anica 1967. Da ne bomo prepozno jokali, št. 12, str. 4 (23. 3. 1967).

Kraljeva, Anica 1967. Trdni temelji, trdna zgradba, št. 35, str. 2 (31. 8. 1967).

Kraljeva, Anica 1968. Spoštuj očeta in mater, št. 26, str. 2 (27. 6. 1968).

Kraljeva, Anica 1971. Vzgoja naših otrok, št. 18, str. 2 (6. 5. 1971).

Kraljeva, Anica 1969. Prihaja nova žena, št. 16, str. 2 (17. 4. 1969).

Kraljeva, Anica 1970. Žena – javna delavka?, št. 22, str. 2 (4. 6. 1970).

Kraljeva, Anica 1970. Pomemben dan, št. 20, str. 2 (21. 5. 1970).

- Kraljeva, Anica 1965. Kaj je važnejše, št. 17, str. 2 (29. 4. 1965).
- Kraljeva, Anica 1968. Jeklene verige niso vedno najtežje, št. 3, str. 2 (18. 1. 1968).
- Priveditve Zveze slovenskih mater in žena in drugih institucij:*
- Anon. 1975. Čajanka Zveze Slovenskih mater in žena, št. 38, str. 3 (18. 9. 1975).
- Anon. 1976. Deset let Zveze Slovenskih mater in žena, št. 37, str. 2 (16. 9. 1976).
- Anon. 1971. Slovenska ženska v borbi za narod, št. 47, str. 10 (25. 11. 1971).
- Anon. 1974. Čajanka Zveze Slovenskih mater in žena, št. 36, str. 2 (5. 9. 1974).
- Anon. 1974. Občni zbor Zveze mater in žena, št. 48, str. 3 (28. 11. 1974).
- ZSMŽ 1983. Praznik slovenskih mater in žena, št. 38, str. 3 (29. 9. 1983).
- Anon. 1974. Mati, domovina, Bog. Misli iz govora Miloša Stareta na proslavi 8. obletnice slovenskega doma v Blazataguiju dne 11. novembra, št. 47, str. 1 (22. 11. 74).
- Širši sklop o ženskah in ženskem uprašnju:*
- Anon. 1975. Leto žene, št. 48, str. 3 (8. 5. 1975).
- Anon. 1965. Žena in koncil, št. 38, str.2 (23. 10. 1965).
- Anon. 1965. Žena in koncil, št. 3, str.4 (20. 1. 1965).
- Anon. 1975. Farsa marksistične dialektike. Mednarodna ženska konferenca v Meksiki, št. 27, str. 2 (3. 7. 1975).
- Anon. 1975. Mednarodna ženska konferenca. Ženski problem rešen že pred 2000 leti, št. 26, str.2 (26.6. 1975).
- Drugo:*
- Anon. 1971. Nekaj o modi, št. 47, str. 14 (25. 11. 1971).
- Balantič, Mirka. 1949. Srečanje s služkinjo, št. 7, str. 5 (17. 2. 1949).

THE REPRESENTATION OF WOMANHOOD IN THE PRESS OF SLOVENIAN POLITICAL EMIGRATION IN ARGENTINA

The contribution reveals what and how it was written about women in Svobodna Slovenija, the central printed media of the Slovenian political emigration in Argentina in the period 1948-1990.

The community of Slovenian political emigrants in Argentina was and probably still is the most recognisable Slovenian emigrant community. This is a community, which presents the defeated side in World War II, a community with a relatively high share of intellectuals, a large number of clergymen, with mostly unified and clear political goals, visions and views upon the world, which were mostly entirely opposite to the official, ruling doctrine in the homeland. It is a community that is based on religion (rigorous Catholicism), ideology (strong opposition to communism) and nationality (Slovenian identity).

Svobodna Slovenija, the central printed media of the mentioned community devoted itself above all to political events in the world, circumstances in the homeland, and the life of the treated community. Relatively few were broader social discussions and contributions on various social phenomena. Hence "understandable" are such few contributions on women (although quite a

few contributions deal more directly with women, womanhood and other "female" contents). In regard of content and "intention", we could divide contributions with "feminine contents" into five groups: contributions on/for Mother's Day (mainly editorials, which commend and honour the (pious, Slovenian) mother and motherhood in general); the supplement Žena in njen svet (Women and her world) which was being issued from 1964 to 1972 (in it mainly the upbringing of children is dealt with); reports on the activity of the Zveza slovenskih mater in žena (The Union of Slovenian mothers and wives) (and of other institutions and events in any way connected with "feminine" contents); a wider thematic group of contributions on women, women's question, mainly treated in connection with various conferences, the Pope's circulars, and other; other (a story about an encounter with a Slovenina maidservant, Nekaj o modi (Something about fashion) and other).

The analysis of the contributions indicates that the newspaper built, regardless of variegated themes and types of texts (journalistic, publicistic, speeches from performances) a most homogeneous, stereotypic image of the woman: woman as mother, educator of children, wife, support of her husband, housewife, queen of home. There was no room for diversities as are for example the individual psychic apparatus, social and cultural placement, which would exhibit differences within this firmly established collectivity.

We could understand the presenting of such stereotype image of the woman only in tight interlacement with Catholicism and conservative attitude of this community in general. Yet the debate on women in newspapers is not limited to merely presenting that stereotypic image of the woman. A differentiation between the attitude of the Slovenian political emigration towards women and that in the undestined homeland is present in several contributions. Frequently, fear from materialism, liberalism and other phenomena of the modern time are present in contributions on women. That thus indicates that women were not excluded from ideological and political struggle the community was fighting with the disliked regime in the homeland. In addition, if we go back to this stereotypic image of the mother. Is not maternal love an inseparable component of every ideological discussion? One of the most successful ideological manipulations with women in the past century was as says Slapšak [2000: 106] the very ideologised story-telling about the mother. For a conclusion, something that should have already been said at the beginning of this text: the source I have put under my research microscope does not offer some "actual" state, some virtual image of the woman in the Slovenian community in Argentina in a certain time; rather an imagined, wanted image, which is more flirting with a certain idea, construction, ideal than with the existing reality. Even if we agree with the orientation that the female image the newspaper offers is in some way illusive, that does not mean it does not have its realistic effects. Not only textual representations of women are "in game" but as well, (re)produced meanings, which direct the lives of real women.

Such a starting-point thus outlines the following coordinates: the analysed contributions establish a variety of the world, and offer in this world an orientation and socialisation; they have concrete although not necessarily direct effects; they reflect social relations of power/authority; of course it

is not possible to assert that the readers understand them in a uniform way and that they accept them non-critically.

Mag. Jernej Mlekuž
Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000, Ljubljana
mlekuz@zrc-sazu.si
